

จากกระโจมไฟสู่การเดินทางเรือกรมเจ้าท่า ๑๕๐ ปีศรีสุริยวงศ์

เช้าตรู่ในวันฝนพรำ คณะทัศนศึกษา “จากกระโจมไฟสู่การเดินทางเรือกรมเจ้าท่า” อันประกอบด้วย อาจารย์พลาดิษฐ์ สิทธิธัญญกิจ อาจารย์สมปอง ดวงไสว และคณะสื่อมวลชนจากหลากหลายสาขา พากันขึ้นรถบัสขนาดใหญ่ออกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มุ่งหน้าสู่สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาค ๖ สมุทรปราการ ก่อนลงเรือตรวจการณ์ของกรมเจ้าท่า ออกเดินทางมุ่งหน้าสู่บริเวณสันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อตามหา “ประภาคารแห่งแรกของประเทศไทย” แนวคิดในการสร้างประภาคารดังกล่าวเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังปรากฏบันทึกในประชุมพงศาวดารรัชกาลที่ ๔ ความว่า “ในปีขาน โปรดให้พระยาเทพประชนไปทำไลซเข้า คือเรือนตะเกียงที่หลังสันดร สำหรับเรือลูกค้าเพนที่หมายทางเข้าออก”

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ท่านศึกษาเรื่องการเดินเรือตามบรรพบุรุษที่ดูแลการค้าระหว่างประเทศและการเดินเรือมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาสืบเนื่องกันมา ท่านเองยังได้รับราชการดูแลกรมท่าและมาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๒ เมื่อเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในรัชกาลที่ ๕ จึงได้สร้างประภาคารตามพระราชดำริในรัชกาลที่ ๔ ขึ้น เนื่องจากเห็นว่าในสมัยนั้นปากแม่น้ำเจ้าพระยามีเรือสินค้าเข้าออกเป็นจำนวนมาก อันเป็นผลจากการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ โดยใช้ทุนทรัพย์ส่วนตัวในการก่อสร้าง แล้วยกให้เป็นสมบัติของแผ่นดิน เรียกชื่อว่า Regent Lighthouse ดังมีรายละเอียดบันทึกไว้ว่า

“...ราคาเรือนตะเกียงที่พระสยามธรรพาทักงสุลซื้อเข้ามานั้นเป็นราคา ๑๘๐ ชั่ง พร้อมทั้งเครื่องเรือนตะเกียงแลโคมด้วย เงินที่มาลงทุนทำการตั้งเรือนตะเกียงขึ้นนั้น อีกเงินค่าไม้และของใช้เบ็ดเสร็จ ๑๘ ชั่ง ๖ ตำลึง ๑๐ สลึง เงินค่าจ้างเรือจ้างคนบรรทุกศิลาไปถมราก ๑๐ ชั่ง เงินจ้างเรือโป๊ะเมื่อแก้เรือนโคมชุด ๑๕ ชั่ง เงินค่าจ้างช่างไม้ ๑ ชั่ง ๑๘ ตำลึง ๑๑ สลึง รวมเป็นเงิน ๒๒๕ ชั่ง ๕ ตำลึง ๕ สลึง เป็นเสร็จการ และเงินที่

ลงทุนค่าเรือตะเกียงทั้งหมดนี้ สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ท่านได้ออกเงินสร้างเป็นของ ๆ ท่าน สำหรับที่จะให้เรือราชการและเรือลูกค้าไปมาเป็นที่สังเกตในเวลากลางคืน และจะได้เป็นเกียรติยศแก่ปากน้ำเจ้าพระยาด้วย”

ประภาคาร Regent Lighthouse สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๑๗

ในส่วนของลักษณะและที่ตั้งของตัวประภาคาร ปรากฏข้อมูลอยู่ที่ประกาศกรมท่า ในราชกิจจานุเบกษา ดังต่อไปนี้

"เรือตะเกียงนั้นตั้งอยู่ข้างตะวันออกริมรั้วข้าง แลติจูด ๑๓ ดีกรี ๒๙ มินิศ ๒๖ เสกกัน เหนือ น้ำข้างทิศตะวันออก ลองนยิศจน ๑๐๐ ดีกรี ๓๕ มินิศ ๒๐ เสกกัน ข้างไฟสันดอนอยู่ใกล้ทิศตะวันตกริมตลิ่งจะเลี้ยวมาทางตะวันออก เรือตะเกียงนี้มีแสงสว่างรอบตัว สูงพื้นน้ำ ๔๔ ฟิต เรือไปมาจะเห็นแสงสว่างได้ทาง ๑๐ ไมล์ การที่ทำเรือตะเกียงและการที่จัดเจ้าพนักงานพิทักษ์รักษาและจุดตะเกียงนั้น สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้มอบธุระให้ข้าพเจ้าเป็นผู้จัดการมาแต่แรกลงมือทำ เรือตะเกียงนี้ได้ลงมือทำแต่เมื่อปีมะเมียโทศก จุลศักราช ๑๒๓๒ แล้วเสร็จในปีมะแม ตรีศก จุลศักราช ๑๒๓๓ การที่ข้าอยู่ ไม่ได้จุดตะเกียงนั้น เพราะเรือตะเกียงชุด ต้องรื้อทำใหม่ถึง ๒ ครั้ง เพราะเป็นที่เลนอ่อน การที่ได้ทำครั้งหลัง ต้องทิ้งศิลาถมลงเป็นรากแล้ว จึงได้ตั้งเรือตะเกียงได้ สังเกตดูมา ๑๐ เดือนแล้วก็เห็นว่าอยู่ได้ จึงได้ออกประกาศให้ทราบทั่วกัน ผู้ซึ่งจะเป็นพนักงานจุดตะเกียงนั้น มีสเตอร์ฟอดชาวเยอรมันได้รับธุระในการจุดตะเกียงและการที่จะรักษาเรือตะเกียง..."

เมื่อเรือของคณะทัศนศึกษาไปถึงจุดหมายก็พบว่าปัจจุบันประภาคารดังกล่าวได้พังทลายไปจนไม่หลงเหลือร่องรอยใดให้เห็นแล้ว อย่างไรก็ตาม นาวาโทกิตติพงษ์ พูลทองคำ เจ้าหน้าที่นำร่องของกรมเจ้าท่าซึ่งมาเป็นวิทยากรให้กับคณะได้นำเรือไปยังทุ่นสีแดงหมายเลข ๑๔ แล้วชี้ให้ดูแนวจากทุ่นสีแดง ๑๔ ตั้งฉากกับแนวทุ่นไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ๒.๕ กิโลเมตร ว่าเป็นที่ตั้งของประภาคารในตำแหน่งเดิม คือที่ละติจูด ๑๓ องศา ๒๙ ลิปดา ๒๖ ฟลิปดาเหนือ น้ำข้างทิศตะวันออกที่ลองติจูด ๑๐๐ องศา ๓๕ ลิปดา ๒๐ ฟลิปดา

เหตุที่ประภาคารแห่งแรกของไทยถูกทอดทิ้งจนพังทลายไปก็เนื่องมาจากในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้หันมาใช้เรือทุ่นไฟแทนที่ประภาคาร แต่ต่อมาพบว่าค่าใช้จ่ายสูงมาก จึงเลิกการใช้เรือทุ่นไฟในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ กลับมาสร้างประภาคารแห่งใหม่ขึ้นห่างจากที่เดิม คณะทัศนศึกษาชั้นเยี่ยมชมสถานีนำร่องและมอบของที่ระลึกให้กับวิทยากร จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๒ กรมเจ้าท่าจึงได้สร้างสถานีนำร่องขึ้นที่สันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นอาคารคอนกรีต มีความสูง ๓๘ เมตร ส่งสัญญาณไฟแวบสีขาว ทุก ๆ ๑๐ วินาที โดยใช้พลังงานแสงอาทิตย์ เป็น สามารถมองเห็นได้ไกลถึง ๒๐ ไมล์ บนสถานีมีห้องพักอาศัยสำหรับพนักงานนำร่องที่มา

เตรียมพร้อมปฏิบัติงาน คณะทัศนศึกษาได้แวะเยี่ยมชมสถานีนำร่อง ซึ่งของประเทศไทยของเราถือว่าเป็นสถานีนำร่องแห่งเดียวในโลกที่ตั้งอยู่กลางทะเลอีกด้วย

ล่องเรือกลับมาอย่างฝั่ง เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ทหารเรือจังหวัดสมุทรปราการ สถานที่เก็บรักษาเรือนตะเกียงเลนส์นูนทำจากกระจก ที่สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์สั่งเข้ามาจากกรุงลอนดอน พร้อมเครื่องตะเกียงที่จุดด้วยน้ำมัน ซึ่งเมื่อจบการเดินทางในครั้งนี้ ทุกคนที่ร่วมในคณะเดินทางต่างก็เห็นว่าสมควรอย่างยิ่งที่จะได้มีการรื้อฟื้นประภาคารแห่งแรกของไทยเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้กับสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งท่านมิได้เพียงสร้างประภาคารหรือกระโจมไฟแห่งแรกขึ้นที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาเท่านั้น ยังได้วางรากฐานให้กับกรมเจ้าท่าในอดีต การจัดการทางเดินเรือนำร่องเข้าสู่พระนคร รวมไปถึงข้อกำหนดที่เป็นประโยชน์ต่อกิจการเดินเรือ การต่อเรือ อีกมากมายอันส่งผลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

กิจกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “ตามรอย ๑๕๐ ปีศรีสุริยวงศ์” ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาได้ประกาศให้ปี พ.ศ. ๒๕๕๗- ๒๕๖๑ เป็นปีแห่งการเชิดชูเกียรติ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เพื่อเตรียมยื่นเสนอองค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก ประกาศให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ในวาระครบรอบ ๑๕๐ ปี การปฏิบัติราชการในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน โดยจัดกิจกรรมเผยแพร่ผลงานของสมเด็จพระเจ้าพระยาตามวาระของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือนมาอย่างต่อเนื่อง

เลนส์ตะเกียงของประภาคาร

เรือนตะเกียงที่เก็บรักษาอยู่ภายในคลังของพิพิธภัณฑ์

ที่มา : ภาคภูมิ น้อยวัฒน์. (2560). "จากกระโจมไฟสู่การเดินเรือกรมเจ้าท่า" ๑๕๐ ปีศรีสุริยวงศ์ .

<http://osotho.blogspot.com/2017/05/blog-post.html>